

Casus: **De Community School**

In dit schrijven zijn alle namen van professionals en organisaties geanonimiseerd. Dit omdat het slechts een inkijk geeft in het proces van de afgelopen jaren. De naam van de auteur, MSc Simone van de Wetering, wordt wel benoemd. Ere wie ere! Dank, Simone voor dit overzichtelijk stuk.

In 2017 en 2018 worden er in de gemeente drie verbonden gesloten: één in Noord, één in Zuid en één in West. In deze wijken identificeert de lokale politiek hardnekkige sociale, ruimtelijke en economische vraagstukken. Deze verbonden of ‘pacten’ zijn de basis voor de PACT-aanpak, acroniem voor ‘People Acting in Community Together’, waarmee de gemeente zich vanaf 2018 samen met buurtbewoners en in de wijk actieve organisaties op deze poudpartner van de kinderopvanglematiek richt en in de wijken het verschil wil maken. De PACT-aanpak kan worden gezien als een lokale beleidsaanpak gericht op de innovatieve en inclusieve aanpak van stedelijke marginalisatie en ongelijkheid. Als promotieonderzoeker doe ik onderzoek naar de vraag hoe zulke beleidsaanpakken in de praktijk worden gebracht en worden ervaren door betrokkenen: van buurtbewoners tot gemeenteambtenaren en professionals werkzaam in de wijk. Sinds juni 2019 loop ik daarom mee met de PACT-aanpak, binnen de gemeente en specifiek in de wijk West.

Om inzicht te ontwikkelen in hoe een lokale aanpak met verschillende partners vorm krijgt, onderzocht ik de ‘Community School’, waarvan in 2019 in West de pilot liep. De Community School is een van de ‘doorbraakinitiatieven’ van de PACT-aanpak: transformerende initiatieven gericht op de lange termijn. Op basis van lessen en opbrengsten van deze doorbraakinitiatieven wordt nagedacht over hoe de aanpak in zijn algemeen en de initiatieven meer specifiek door te ontwikkelen. Na afloop van de Community School pilot en in aanloop naar een nieuw schooljaar rijst bij de betrokkenen bij de pilot dan ook de vraag: waar staan we nu, en hoe gaan we verder? Om op die vragen antwoorden te vinden, heb ik in acht gesprekken met kernpartners van de Community School teruggekeken en vooruitgeblikt: wat heeft de pilot opgeleverd, en welke lessen zijn er geleerd? Waar staat de Community School voor, en wat betekent dit voor de toekomst? In dit document lees je de rode draden die ik uit deze gesprekken heb gehaald. Dit document biedt daarmee een terugblik op de afgelopen periode, en een vooruitblik op de toekomst van de Community School. Daarbij geeft het inzicht in de lessen en opbrengsten van één van de doorbraakinitiatieven van de PACT-aanpak. Tenslotte laat dit document zien hoe een lokale beleidsaanpak gericht op de innovatieve en inclusieve aanpak van stedelijke marginalisatie en ongelijkheid in de praktijk wordt gebracht.

De kern van de Community School

De Community School draait om de ondersteuning van ouders en kinderen in de wijk West. In de woorden van de directeur van de school: *“De kern van ons plan was, we moeten*

kinderen vroeg ondersteunen en hun ouders daarbij [...] waarbij we de intentie hebben om samenwerkingen te ontwikkelen die nog niet bestaan.” Aanleiding hiervoor was de constatering dat veel kinderen in de wijk met een achterstand op school aankwamen. Een groot percentage peuters bezocht geen voorschoolse voorziening en, was de constatering, werd daardoor in de ontwikkeling minder gestimuleerd dan kinderen die wel een voorziening bezochten. *“Hoe vroeger je erbij bent om kinderen te ondersteunen hoe groter de kans is dat ze hun talenten ook volledig kunnen verzilveren. En dat gebeurde niet.”* Om ervoor te zorgen dat alle kinderen gelijke kansen krijgen, spelen ouders binnen de Community School een centrale rol. Volgens de jongerenwerker, betrokken bij de Community School: *“Ieder kind dezelfde kansen, dan moet je wel die ouders in de startblokken zetten.”* De Community School is erop gericht hen te ondersteunen en samen op te trekken in de opvoeding van het kind. Volgens medewerkers van de GGD die bij de Community School betrokken zijn: *“Als moeders of ouders zich verder ontwikkelen heeft dat ook direct weerslag op hun kinderen [...] Dat is inderdaad echt de community dan in die zin”*. Het ‘gemeenschapsdenken’ oftewel het samen doen staat centraal. Volgens de intern begeleider van de school: *“Het is een manier van werken, een manier van denken, manier van zijn, manier van samenleven.”* Samen met ouders en kinderen dus, maar ook samen met verschillende organisaties. Zo legt de projectleider van het jongerenwerk uit: *“[de Community School is een plek] waar organisaties geen organisaties zijn maar een eenheid die samenwerkt aan ontwikkeling.”*

Opbrengsten

Terugkijkend op de afgelopen periode heeft de pilot volgens de kernpartners verschillende dingen opgeleverd: van een verrijkte samenwerking tussen partners, tot groei bij ouders en kinderen, en een groeiend inzicht in het belang van de Community School.

Een verrijkte samenwerking tussen partners

Met de pilot zijn volgens de kernpartners nieuwe verbindingen gelegd die er daarvoor nog niet waren en is er een nieuwe manier van werken tussen verschillende organisaties ontstaan. Volgens oud-partner van de kinderopvang: *“Tuurlijk hebben we met [verschillende organisaties] los contact, maar hier zaten we inderdaad echt met elkaar bij elkaar. Dus dat is denk ik wel nieuw.”* Hoewel veel organisaties elkaar ook voorheen al kenden, zijn de lijnen nu korter, vinden verschillende organisaties elkaar makkelijker en weten ze beter wat van elkaar te verwachten. De directeur van de school legt uit: *“Je kent elkaar veel beter en je ziet ook veel beter mogelijkheden om dingen te linken en te verbinden. Vanuit je eigen beroepsveld en deskundigheid.”* Volgens medewerkers van de GGD zit de meerwaarde van de nieuwe samenwerking ‘m in de korte lijnen die zijn ontstaan: *“Signalen worden teruggelegd in de groep en samen opgepakt.”* De projectleider vanuit het speciaal onderwijs: *“Je ziet zelden dat je twaalf mensen iedere week bij elkaar kunt krijgen. Dan is [er] altijd wel [iets]. Het is daar gewoon gebeurd. Acht weken lang [...] Dat zoveel organisaties tegelijkertijd*

in een rap tempo bij elkaar zitten en dus iets van de grond kunnen tillen. Dat vond ik echt, ja, bijzonder.”

Groei van ouders en kinderen

Volgens alle partners zijn ouders en kinderen door de pilot gegroeid. Ouders hebben binnen de Community School een ontmoetingsplek gevonden, hebben het gevoel gekregen dat ze zijn gehoord en zijn meer betrokken geraakt bij de school. Twee medewerkers van de GGD leggen uit: *“Jonge moeders hebben vaak heel weinig ontmoetingsplekken. Dat is nu ook in die Community School ontstaan. Dus dat is denk ik ook wel een deel van het succes.”* Deze laagdrempelige ontmoeting maakt het ook mogelijk met ouders in gesprek te gaan. De intern begeleider van de school: *“De schooldeuren zijn nu open en je ziet meer ouders binnenkomen [en] makkelijker mij of de directeur aanspreken. [...] Er zijn nu ook ouders van andere groepen, buiten de pilot, die iets voor de school willen betekenen.”* Daarnaast vertellen kernpartners dat de kinderen die deelnamen in de pilot groeistappen hebben gemaakt. Medewerkers vanuit de Bibliotheek die bij de Community School betrokken zijn, leggen uit: *“Als je het plezier raakt [...] bij die ouder en bij dat kind is [dat] het begin van groei.”* Ook de directeur van de school benadrukt de groei van kinderen: *“Het heeft zoveel effect op de ontwikkeling van kinderen. Kinderen die [...] in paniek in zo’n peutergroep binnenkomen omdat het de eerste keer is dat ze zonder hun moeder iets gaan doen. En die gewoon na een half jaar echt die opstap naar de basisschool kunnen maken.”* Volgens oud-partner van de kinderopvang: *“Ik denk dat er niemand is die over de pilot inhoudelijk kan zeggen dat het mislukt is. Wanneer je het beste wil bereiken voor de kinderen, dan hebben we dat hier op hele kleine schaal kunnen bereiken.”*

Een groeiend inzicht in het belang van de Community School

Een derde opbrengst van de pilot, door meerdere kernpartners onderstreept, is een gegroeid en breder gedeeld inzicht in het belang van zowel de samenwerking rondom de Community School als van het ontwikkelde voorschoolse aanbod. De jongerenwerker geeft aan dat hoewel alle kernpartners startten met een gedeeld doel, het belang van dit doel nu ook echt door iedereen wordt ingezien: *“Het was een idee. [...] Het is vernieuwend. [...] En nu zit men erin van oké, we gaan ervoor en alles wat we eruit halen: het moet dit effect krijgen.”* Volgens verschillende kernpartners is er dankzij de pilot nu meer inzicht in de behoeften van ouders. Volgens de medewerker van de GGD: *“Vanuit deze samenwerking heb ik meer kunnen ontdekken bij de ouders en de vragen [waar zij mee] rondlopen.”* Het inzicht in de behoefte aan ondersteuning van ouders en kinderen op jonge leeftijd heeft volgens de directeur van de school het belang van de noodzaak om dit te doen, onderstreept. Daarnaast is volgens de directeur in de politiek een groeiend begrip op de sociale agenda voor de Community School. De ontwikkelingen die binnen de Community School plaatsvinden, vinden ook breder in de stad weerklank. Zo is de functie van de jongerenwerker, die taakspecifiek voor de pilot was gecreëerd, nu ook gecreëerd in andere wijken in de

gemeente en wordt het gesprek over voorschoolse opvang ook steeds meer stadsbreed gevoerd.

Lessen

Naast deze opbrengsten, heeft de afgelopen periode volgens de kernpartners veel waardevolle lessen opgeleverd. Inzicht in wat er niet goed gaat en wat er nodig is, is volgens de projectleider van het jongerenwerk en de intern begeleider van de school ook een belangrijke opbrengst van de pilot. De intern begeleider: *“Ik geloof ook dat dit niet zomaar gebeurd is zoals het gebeurd is. Ik bedoel, dit vertraagt ook waardoor je [...] nog specifiek en dichterbij hetgeen [komt] waar we moeten zijn.”* Volgens de medewerkers van de bibliotheek is een pilot er ook juist om te leren: *“Een pilot is er natuurlijk ook om je kop te stoten. [...] Het liefst heb je natuurlijk alleen maar succes. [...] Maar een pilot [is] natuurlijk wel een leermoment.”* Drie lessen komen in de verhalen van alle partners terug.

Het is van groot belang, maar niet eenvoudig, om als eenheid te opereren: voorbij losse organisaties

In de verhalen van de kernpartners komt naar voren dat de Community School verder gaat dan een ‘gewone samenwerking’. Het gaat in de woorden van de projectleider van het jongerenwerk om ‘een eenheid die samenwerkt aan ontwikkeling’. Vanuit die eenheid werken was niet altijd even makkelijk, en heeft verschillende inzichten opgeleverd.

Zo geven kernpartners aan dat het van belang is rekening te houden met verschillen tussen organisaties: in hoe de organisaties werken, in welk tempo ze kunnen werken en in hoeverre bestaande regels losgelaten kunnen worden. Zo vertelt de projectleider van het jongerenwerk: *“Niet iedereen zit in dezelfde trein qua tempo. De jongerenwerker heeft ook moeten leren: oké, niet iedereen heeft die vrije ruimte die ik heb dus dat moet je ook aanpassen.”* Oud-partner van de kinderopvang geeft aan dat dat niet altijd even eenvoudig is: *“Sommige mensen hebben een beeld van hoe het moet. En een tempo waarin zij dat willen bereiken. En op sommige vlakken kun je daarin mee gaan en op andere vlakken heb je ook te maken met wetten en regelgeving en hoe je organisatie werkt en al dat soort zaken.”*

Medewerkers van de GGD illustreren hoe zij er mee om gingen toen het vanuit de GGD lastig was samen te werken in verband met privacywetgeving: *“Uitleggen dat het geen onwil is, en tegelijkertijd aangeven: we willen ons wel op andere manieren inzetten.”* De jongerenwerker legt dit leerproces uit: *“[andere organisaties] hebben meer met kaders te maken volgens mij. [...] Voor mij was het ook even wennen om geduld te hebben en te accepteren dat zij het anders doen.”*

Daarnaast geven kernpartners aan dat ze hebben geleerd dat het belangrijk is verwachtingen uit te spreken over hoe de samenwerking eruitziet en wie welke rol heeft. Volgens de medewerkers van de bibliotheek is het van belang dat je afstemt: *“Niet allemaal hetzelfde gaan doen maar juist vervlecht[en] met elkaar zodat er één mooie warme stroom naar [de*

ouders en kinderen] gaat.” Ook dat bleek niet altijd even eenvoudig. Zo geeft de directeur van de school aan dat investeren in samenwerking ook spanningsvelden laat zien. Bijvoorbeeld tussen jongerenwerk en kinderopvang: *“Daar zit een stuk welzijn en een stuk betaalde commercie en daarin moeten we een soort grijs gebied creëren waarin je een overgang krijgt van welzijn naar commercie.”* Ook de jongerenwerker noemt dit: *“Veel zagen mij dan ook weer een stukje als concurrentie. [...] ‘als je dat gaat doen dan zijn wij overbodig’.*” De medewerkers van de bibliotheek benadrukken hierbij het belang van communicatie: *“Dat ook [diegene] weet: dit gaat nou lopen, maar het is niet bedreigend voor jou of we betrekken je erbij.”* Ook de oud-partner van de kinderopvang benadrukt vanuit diens organisatie het belang van het uitspreken van verwachtingen: wie welke rol speelt, en hoe gezamenlijke ideeën ook vanuit de eigen organisatie zijn gekleurd. Volgens de oud-partner was echte samenwerking bijvoorbeeld niet mogelijk vanwege een te grote rol voor de school. *“Het lastige was dat de samenwerking er niet echt was. En dat het vooral een leidende organisatie was [die] dus ook het idee als het ware uitdroeg. En van daaruit ook bepalend wilde zijn.”* De intern begeleider van de school geeft aan dat het belangrijk is ook in contact te staan met wat niet goed gaat. Zo lag volgens de intern begeleider in de gesprekken over de samenwerking tussen de school en de kinderdagopvang de focus te veel op de toekomst. Terugkijkend had dat gesprek meer moeten gaan over wat daarvoor gebeurd is: *“Dit speelt er of heeft er gespeeld. Wie moet er wat nog over zeggen. Want we gaan nu een nieuwe koers in.”* Volgens de projectleider van het speciaal onderwijs is het van belang dat je elkaar herkent en erkent op de eigen expertise: *“Het is natuurlijk wel fijn als [je] weet [...] dat kunnen zij, dat willen zij, en dan kan er ook beter gestuurd worden.”*

Ook zien kernpartners het als een les dat het werken in eenheid betekent werken vanuit één visie, waarbij kaders van organisaties (deels) moeten worden losgelaten. Enerzijds gebeurde dat, en gingen kerngroep overleggen goed, volgens de oud-partner van de kinderopvang vanuit een gevoel van aansluiting bij de kerngedachte van de Community School: *“We zaten op dezelfde lijn en van daaruit ondernamen we acties.”* Tegelijkertijd, zo leggen de medewerkers van de bibliotheek uit: *“[heb je] het gemeenschappelijke doel voor ogen maar [heb je] allemaal je eigen organisatie op je rug hangen waar je voor werkt.”* Volgens de projectleider van het jongerenwerk moet er dan ook voorbij de eigen organisatie worden gedacht: *“Je moet bijna over de visie van je eigen organisatie heen om dit te kunnen bewerkstelligen. [...] Als je je eigen visie vasthoudt als organisatie dan gaat het niet lukken. Je moet dus je eigen visie in dit project loslaten. En één gezamenlijke visie vormen. En daar moet je voor gaan.”* Dat bleek soms lastig te zijn: *“We [met de kinderopvang] spraken niet dezelfde taal [...] Iedereen heeft [het] volgens mij vanuit goede bedoelingen gedaan, maar ja, we begrepen elkaar denk ik gewoon echt niet.”* Directeur van de school legt uit dat als verschillende (personen binnen) organisaties op hetzelfde spoor zitten en je elkaar vindt, je samen op dat spoor door kan: *“Ik merkte op visie en inhoud dat we [met de kinderopvang] niet op één lijn kwamen. Ik miste een stuk op innovatief gebied.”*

Een gedeelde drive is volgens de kernpartners dus van groot belang. Volgens de intern begeleider van de school gaat het niet om de hoeveelheid partners in een samenwerking, maar om de waarden die je deelt: *“Ik geloof niet zozeer in meer partners. Maar wel in de juiste partners dus mensen die ook op deze manier en vanuit deze waarden kunnen durven willen denken [...] door meer partners voelt het voor mij alsof dat fundament niet hard wordt en dan kan je er wel stenen op blijven leggen als verschillende organisaties maar dat huis zakt dan toch weer in.”* Volgens de projectleider van het jongerenwerk werkt het door de drive die partners delen: *“Het is wel een drive die [de directeur van de school] en de intern begeleider van de school delen die ik ook echt wel met hun deel. Wat maakt dat het werkt, dat we vooruit kunnen.”* Tegelijkertijd geven partners aan dat het niet afhankelijk mag worden van individuen. Zo legt de intern begeleider van de school uit: *“Op het moment dat [bijvoorbeeld] de medewerker van de GGD het weiland heeft omgewoeld zal ik maar zeggen, dat dat weiland niet meer anders kan denken. En dat als de medewerker van de GGD wegvalt dat daar altijd een persoon à la deze medewerker dient te komen.”*

Passend aanbod realiseer je door laagdrempelig contact met ouders en door hen als professionals te benaderen

Volgens de partners is er binnen de Community School een nieuwe vorm van contact met ouders, die nodig is om passend aanbod te realiseren. De jongerenwerker: *“We gaan de rollen omdraaien, we zetten hen neer als professionals. [...] Dat gebeurt niet vaak. Men denkt meestal vanuit instanties en vooral de gemeente van wij hebben een idee we denken dat het zo moet en we zetten het neer.”* De medewerkers van de bibliotheek: *“Wat nemen we als professional al aan [...] met je eigen denktunnel om het zo maar even te zeggen?”* Volgens de directeur van de school moeten ouders echt als gelijkwaardige partners worden gezien: *“Als je niet naar hen luistert, wat zij willen en nodig hebben, dan kom je er niet. Dan kunnen wij prachtige ideeën hebben maar dan zitten ze er niet op te wachten.”*

De projectleider van het jongerenwerk benadrukt het belang van aansluiting bij ouders: *“Alles wat je doet heeft met aansluiting te maken. Dat is voor mij echt nummer één. Om iets te kunnen bereiken [...] bewoners hebben vaak wel behoefte aan iemand waar ze zich mee kunnen identificeren.”* Ook volgens de medewerkers van de GGD is laagdrempelig contact en aansluiting bij ouders van groot belang: *“[Door] laagdrempeligheid voel je: oké, ik ben geaccepteerd. Dat is eigenlijk de ‘magique’.”* Het ophalen van behoeften, mogelijk gemaakt door die laagdrempeligheid en aansluiting, moet volgens de jongerenwerker vervolgens continu plaatsvinden: *“Je kunt niet behoefte één keer in het jaar peilen en daarop voortborduren, dat gaat gewoon niet. Je hebt continu nieuwe ouders [...] Dat moet je gewoon heel erg blijven volgen.”*

Steun, uit organisaties, gemeente en politiek, en onderling, is cruciaal

Een laatste les die in de verhalen van de kernpartners werd genoemd, is het belang van steun. De directeur van de school: *“De wil tot samenwerking en niet per se denken ‘dat is*

mijn pakkie an nie't, dat is eigenlijk denk ik het belangrijkste. Het is meer een mentaliteit van een medewerker. Die gesteund wordt en mogelijk gemaakt door de beleidsmatige laag." De jongerenwerker legt uit hoe het door de projectleider van het jongerenwerk vanuit de organisatie gesteund wordt: "Gelukkig, hè heb ik natuurlijk de back up van mijn werk om dat [zo] te doen, van mijn eigen organisatie." Volgens de directeur van de school is ook de steun van de gemeente én van de politiek van groot belang geweest: "Je hebt het gemeentelijke apparaat en je hebt daarnaast het politieke apparaat. En die moeten beide het belang van deze verandering wel inzien." Ook de medewerkers van de GGD, de medewerkers van de bibliotheek en de projectleider van het speciaal onderwijs benadrukken de rol van de gemeente in het mogelijk maken van de pilot. Tenslotte noemt de directeur van de school de steun binnen de groep kernpartners als doorslaggevend: "Hetgeen wat maakt dat ik het durfde: dat je met z'n allen dit wilt. Dat het niet een stom idee van mij alleen is. Het samendoen geeft moed. Zij weten dat ik hen onvoorwaardelijk steun en ik weet dat zij mij onvoorwaardelijk steunen en dat geeft moed."

Blik op de toekomst

Verschillende kernpartners onderstrepen dat de ontwikkeling van de Community School een proces is. De eerste fase zit erop. Een fase van 'gewoon beginnen' en experimenteren. De jongerenwerker: "Je kunt wachten tot je alles, de puntjes op de i hebt, maar zo werkt het eigenlijk niet als het een pilot is. Het eerste half jaar was eigenlijk echt springen in het diepe." De directeur van de school licht toe hoe de Community School startte: "Aan het einde van die [PACT-West]dag zeiden we: 'wij gaan dat doen!' Wij gaan dat gewoon doen en we zorgen dat het per 1 januari kan beginnen. En een aantal mensen committeerden zich daaraan." Daarbij werd er ruimte gelaten om dingen uit te proberen. De jongerenwerker: "Een half jaar hebben wij echt geprobeerd om te kijken wat gaat werken. [We] hebben iedere keer ook iets losgelaten, [daar] waren we heel flexibel in, we gingen niet vastpinnen en dan strak, nee. Als het niet lukt laat ik het los, doe ik iets anders. Daar was de pilot voor, [het] eerste half jaar."

Wanneer de kernpartners naar de toekomst kijken, zien ze dat de eerste stappen zijn gezet, maar dat er nog veel meer mogelijk is. Volgens de projectleider van het jongerenwerk: "We zijn daar nog niet. [...] maar ik heb er wel vertrouwen in dat het er gaat komen." En de jongerenwerker: "We zijn goed op weg." Volgens de medewerkers van de GGD is er de afgelopen periode een basis ontwikkeld om op door te bouwen: "Ik denk dat we alles hebben nu. Om succes te krijgen. [...] Maar je bent altijd bezig met een verbetering [...] Dus dat proces blijft."

Een volgende stap, volgens veel kernpartners, is het door ontwikkelen van het aanbod dat met de pilot is gestart. Verschillende kernpartners geven aan dat volgens hen de traditionele vve-voorzieningen niet de oplossing voor achterstand is voor iedereen. Medewerkers van de GGD: "We zijn er nu wel van overtuigd denk ik met z'n allen dat het aanbod vve zoals dat traditioneel is [...], dat past gewoon niet bij de vraag van heel veel ouders. Dus we moeten

*misschien daartussen iets laagdrempeligs creëren.” Ook de projectleider van het jongerenwerk ziet in de toekomst een doorontwikkeling van alternatief aanbod en van het huidige aanbod waarbij medewerkers van de Community School, niet meer van losse organisaties, bij elkaar op de vloer en bij elkaars activiteiten aansluiten. Ook wordt er nagedacht over hoe ouders, bijvoorbeeld ouders die geen werk hebben, een rol te geven in het geheel. De directeur van de school ziet daar in de toekomst ook een rol voor het leegstaand nabijgelegen pand, waar een huis van de wijk wordt ontwikkeld: *“Het pand is natuurlijk nog een poot aan onze Community School die het zoveel rijker maakt. En waar ouders ook zelf aanbod kunnen ontwikkelen.”**

Volgens de directeur van de school is, om stappen in de toekomst te zetten, een akkoord van de gemeente nodig op een werkwijze waarbij het mogelijk is kinderopvang gratis toegankelijk te maken. *“Dat vind ik van cruciaal belang om echt in deze wijk kinderen te helpen. Als de gemeente daarin geen stap zet dan houdt het gewoon op.”* Ook de medewerkers van de GGD benadrukken dat voor de toekomst steun en sturing van de gemeente van belang is en de projectleider van het speciaal onderwijs spreekt uit dat ze hoopt dat het peuter-kleuter aanbod met de financiële voorwaarden voor ouders die eigenlijk niks anders kunnen betalen, kan worden blijven aangeboden.

Daarnaast noemen kernpartners de verbinding van een nieuwe kinderdagopvang partner met het onderwijs, jongerenwerk en de GGD als een focus punt voor de toekomst. In de woorden van de projectleider van het jongerenwerk: *“[we zijn] eigenlijk nog met de basis bezig omdat er een basispartner nieuw bijkomt.”* Ook volgens de directeur van de school is de volgende stap met een nieuwe kinderopvangpartner, en alle andere partners, onderzoeken hoe de lessen van afgelopen periode om te zetten zijn naar de toekomst. Verschillende partners geven daarin aan dat het van belang is in gesprek te zijn over hoe de samenwerking vorm te geven. Volgens de medewerkers van de bibliotheek ligt er namelijk op de loer dat wanneer je niet elke keer aan tafel zit, je wordt vergeten: *“Aan de ene kant moeten wij erin investeren om erbij te zijn [...], aan de andere kant moet je gewoon ook heel erg je grenzen zien. [...] een kleine kern club maar wel die anderen erbij halen op een of andere manier. [...] Je moet gevoed worden van waar zijn we mee bezig.”* Ook de projectleider van het speciaal onderwijs geeft dit vanuit diens organisatie aan: *“Ik zou er echt wel kort erop willen zitten. Omdat dan bepaalde gesprekken plaatsvinden en bepaalde keuzes worden gemaakt. En ja als je op afstand bent is het gewoon moeilijk om daar [over mee te praten].”*

Volgens de projectleider van het jongerenwerk is de Community School gelukt als de samenwerkende partijen opereren als een community: *“Want dan maakt het niet uit welke ouder of welk kind er binnenkomt, dan komt dat wel goed. Omdat wij daartoe berust zijn. Om ze daarin te ondersteunen.”* Het is een proces in ontwikkeling, maar volgens de kernpartners ligt de Community School op de goede koers, en kan wat er nu is, gaan groeien. De intern begeleider van de school: *“Ik voel dat daarin, waar we mee bezig zijn dat dat echt*

goud is. En dat dat echt nog zoveel meer kan opleveren en vormen dan we nu in ons hoofd hebben.” In de woorden van de directeur van de school: “We zijn een beweging aan het maken. Het is een nieuwe realiteit waar je niet meer buiten kunt.”

Het verhaal van de Community School pilot leert ons over het opzetten van een peuter-
kleutergroep en over een samenwerking tussen organisaties die in wijk West betrokken zijn
bij de ontwikkeling van ouders en kinderen. Tegelijkertijd geeft het inzicht in zaken die ook in
andere doorbraakinitiatieven van de PACT-aanpak naar voren komen: de complexiteit van
één doel nastreven met verschillende partijen, het loslaten van bestaande procedurele en
organisatorische kaders, de kunst van experimenteren en leren, en het belang van steun in
de stad. Ervaringen van betrokkenen bij de PACT-aanpak, en meer specifiek de
doorbraakinitiatieven, bieden inzicht in hoe een lokale beleidsaanpak, gericht op innovatie
en inclusie, er in de praktijk uit ziet en vormen daarmee een startpunt voor
kennisontwikkeling over de aanpak van marginalisatie en ongelijkheid in de stad.